

Nuoras Nurrii **Skolbesök av** **samiska vägvisare**

Lärrarhandledning

mucf
Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällsfrågor



Nuoras Nurrii: Från ungdom till ungdom

Nuoras Nurrii, "från ungdom till ungdom" på nordsamiska, är ett metodmaterial skapat av Sáminuorra, organisationen för unga samer i Sverige. Syftet är att sprida kunskap om samer genom besök på högstadieskolor, med det långsiktiga målet att öka förståelsen för samer i hela Sverige och därigenom motverka rasism.

Foto: Privata bilder från medlemmar i Sáminuorra.



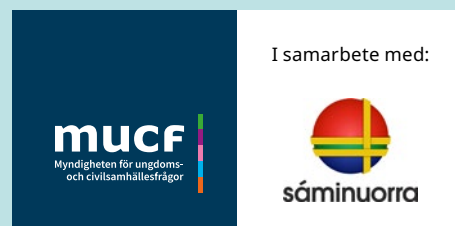
Introduktion till lärarhandledning

Samerna är ett urfolk och en av fem nationella minoriteter i Sverige. Enligt läroplanen för årskurs 7–9 i samhällskunskap och svenska ska undervisningen behandla nationella minoriteters språk, kultur, historia och rättigheter.

Sáminuorra utvecklade Nuoras Nurrii och utbildar unga samer som fungerar som "vägvisare". Vägvisarna besöker skolor för att berätta om samisk historia, språk, kultur och rasismens effekter.

Lärarhandledningen är tänkt att ge dig som lärare en grundläggande förståelse för samers historia, kultur och utmaningar samt att förbereda dig och din klass inför vägvisarbesöken. Handledningen innehåller tre lektionsupplägg, där den tredje lektionen ger dig möjlighet att välja mellan tre olika teman. Till varje lektion finns särskilt framtaget material som stöd för din planering och genomförandet.

Nuoras Nurrii är ett metodmaterial framtaget av Sáminuorra, den samiska riksungdomsorganisationen i den svenska delen av Sápmi, i samarbete med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF).



Innehåll

Nuoras Nurrii: Från ungdom till ungdom	2
Introduktion till lärarhandledning.....	3
Samisk ordlista.....	5
Lektion 1: Förberedelse inför vägvisarbesök.....	6
Lärarmaterial	7
Lektionsupplägg.....	12
Lektion 2: Nuoras Nurrii: Besök av en ung vägvisare	14
Lärarmaterial	15
Lektionsupplägg.....	16
Lektion 3: Fördjupning – tre möjliga spår	17
Spår 1 – Samiska språk – Lärarmaterial	18
Spår 1 – Samiska språk – Lektionsupplägg	20
Spår 2 – Samiska traditioner – Lärarmaterial.....	22
Spår 2 – Samiska traditioner – Lektionsupplägg.....	25
Spår 3 – Samer och diskriminering – Lärarunderlag.....	27
Spår 3 – Samer och diskriminering – Lektionsupplägg.....	28
Källförteckning	30

Samisk ordlista

SÁPMI

Samernas traditionella område sträcker sig över fyra länder: Ryssland, Finland, Norge och Sverige. Detta stora landområde kallas för Sápmi. Det finns också samer som bor utanför det geografiska området.

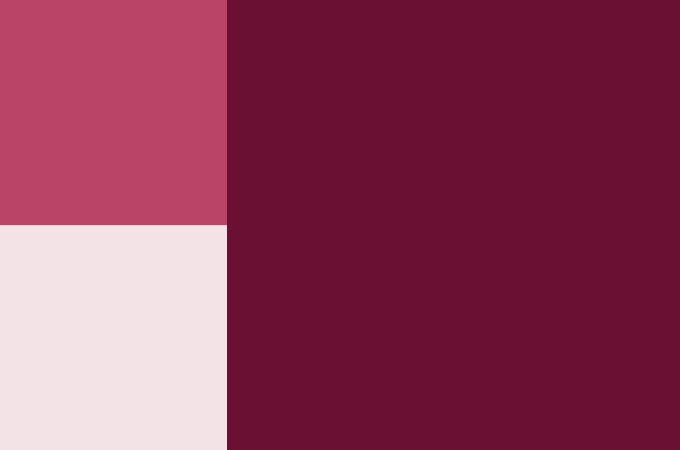


NUORAS NURRII

”Från ungdom till ungdom” är en metod för att sprida kunskaper om samisk kultur och om rasism mot samer, främst till lärare och elever på högstadiet.

SÁMINUORRA

Den samiska riksungdomsorganisationen i den svenska delen av Sápmi.



Lektion 1

Förberedelse inför vägvisarbesök

Syftet med den första lektionen är att introducera det samiska folket och området Sápmi, så att alla elever ges möjlighet att få en grundläggande kontext inför vägvisarens besök. Materialet för lektion 1 består av två delar: ett lärarunderlag med fakta om samer som kan användas för att besvara elevernas frågor, samt en lektionsplanering med detaljerade instruktioner för undervisningen.

Materialet är indelat i två delar:

- Underlag för dig som lärare
- Lektionsplanering

Lärarmaterial

Du kanske redan har god kunskap om mycket av innehållet i denna del, men läs gärna igenom det för att friska upp minnet. Använd sedan materialet som grund i din undervisning.

Introduktion

Vad är ett urfolk?

Ett urfolk (eller ursprungsfolk) är en grupp människor som har levt i ett visst område eller på ett visst territorium under mycket lång tid, ofta långt innan andra grupper, som kolonialmakter, bosatte sig där eller tog kontroll över området. Utmärkande för ett urfolk är viljan att bevara sin etniska identitet och kultur. Urfolk har ofta stor kunskap om naturen, vilket har hjälpt till att bevara en biologisk mångfald, men deras kunskaper och områden är hotade. I Europa är samerna det enda urfolket.

Skyddade av internationell lag

På 1970-talet började Sverige erkänna samerna som ett urfolk. Urfolk har särskilda rättigheter enligt internationell lagstiftning, såsom FN:s deklaration om urfolks rättigheter (UNDRIP). Den betonar deras rätt till självbestämmande, skydd av deras kultur, språk och marker.



Nationella minoriteter i Sverige

Nationella minoriteter i Sverige är grupper som har särskilda rättigheter enligt svensk lag och internationella konventioner. Judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar räknas som nationella minoriteter i Sverige. De erkändes som nationella minoriteter år 2000 i samband med att Sverige ratificerade Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. Sveriges minoritetspolitik handlar om tre saker: att motverka diskriminering, ge minoriteter mer inflytande och skydda deras språk och kultur.

Samer i Sverige idag

En vanlig uppskattning är att det i dag finns 80 000–100 000 samer i världen. I Sverige beräknas det finnas 20 000–40 000 samer. Det är osäkert hur många med samiskt påbrå som själva identifierar sig som samer. Någon folkräkning på etnisk grund görs inte i Sverige och därför är siffrorna osäkra. Många samer har flyttat från Sápmi för jobb eller på grund av markanvändning som gruvsdrift och vattenkraft. Historiskt har samer utsatts för övergrepp som markstöld och diskriminering. Historiska oförätter och nutida diskriminering fortsätter att påverka samers kultur och näringar.



LÄS MER

Förenta nationerna | Urfolk

un.org/en/fight-racism/vulnerable-groups/indigenous-peoples

Naturskyddsföreningen | Därför är urfolk viktiga för miljön

naturskyddsforeningen.se/artiklar/urfolkens-dag-darfor-ar-urfolk-viktiga-for-miljon/



Fakta om samer

Samer har befolkat Sápmi i tusentals år

Samer har bott i Sápmi i 9 000 år, ända sedan inlandsisen smälte. Sápmi sträcker sig över delar av Ryssland, Finland, Norge och Sverige. Den svenska delen av Sápmi sträcker sig över ungefär halva Sveriges yta och är indelad i 51 samebyar. En sameby är en administrativ och ekonomisk sammanslutning som organiserar renskötseln i ett visst område, och alltså inte en ”by” som i betydelsen en plats att bo på.

Samer har länge utsatts för diskriminering

Sápmi har blivit koloniserat av Sverige och andra stater sedan 1100-talet. Sverige har gjort anspråk på mark och naturresurser som historiskt tillhört samerna, och försökt att assimilera samer genom att exempelvis tvångskristna dem och att förvägra dem att tala sitt språk. På grund av förtrycket mot samer är det många som har gått miste om sitt kulturarv. Numera har samiska barn möjlighet att gå i sameskolan som ett sätt att främja den samiska kulturen. Sameskolan är likvärdig den svenska grundskolans årskurs F–6, men med inriktning på samiska språk, samisk historia och kultur,

Traditionella samiska näringar

Samer har historiskt levt av rennäring, jakt och fiske, småjordbruk och hantverk. Deras näringar har formats av klimatet, landskapet och de resurser som funnits tillgängliga i Sápmi. Vissa har också varit båtbyggare eller fårbönder. Handel med skinn och jaktbyten började redan under vikingatiden.

Hot mot rennäring, jakt och fiske

Idag möter samtliga samiska näringar utmaningar. Renskötsel är en viktig del av samisk kultur och skyddas av svenska lagar och internationell rätt. Samtidigt begränsas renens möjlighet att röra sig och hitta föda av bland annat klimatförändringar, storskaligt skogsbruk och utbyggnad av infrastruktur. Klimatförändringar påverkar biologisk mångfald och temperatur i sjöar. Exploatering av naturresurser, som utbyggnad av vattenkraft, påverkar fiskens möjligheter att vandra för exempelvis föröka sig.



LÄS MER

Samer.se | Näringar, Turism och Duodji

samer.se/naringar samer.se/turism samer.se/duodji

Sametinget | Rennäringen i Sverige

sametinget.se/rennaringen-sverige

Skolverket | Sameskolan

utbildningsguiden.skolverket.se/grundskolan/om-forskoleklass-och-grundskola/om-sameskolan



Samer och rättigheter

Viktiga milstolpar för samers rättigheter

1977: Riksdagen erkänner samerna som ett urfolk i Sverige.

2007: FN-deklaration om urfolks rättigheter bekräftar samernas rätt till kultur, mark och naturresurser.

2010: Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk införs för att skydda språk och kultur, med särskilt fokus på barns språkutveckling.

2020: Högsta domstolen fastslår att Girjas sameby har rätten att upplåta småviltsjakt och fiske inom sina marker, med hänvisning till folkrättsliga principer och internationella konventioner om urfolks rättigheter. Svenska staten har inte upplåtelse rätt.

2021: En sanningskommission tillsätts för att granska statens behandling av samer och föreslå åtgärder för försoning. Resultatet presenteras 2025.

FN-deklaration om urfolks rättigheter

FN:s deklaration om urfolks rättigheter bekräftar urfolks lika värde och rättigheter, till exempel till sin kultur, sitt levnadssätt och sina marker med tillhörande naturresurser.

Diskriminering mot samer

Samer är utsatta för diskriminering och hatbrott. Forskning visar även att man blir mer utsatt om man organiserar sig och hävdar sina rättigheter. Hatbrott mot samer är vanligtvis verbala kränkningar, hot, våld och attacker på renar. Brotten sker både på nätet och i fysiska miljöer som skolor och arbetsplatser.



LÄS MER

Amnesty Sápmi | Information och opinionsbildning kring samiska rättigheter

amnestysapmi.se

Brottsförebyggande rådet | Hatbrott mot samer

bra.se/rapporter/arkiv/2024-04-29-hatbrott-mot-samer

Forum för levande historia | Om samer och samiskt liv i Sverige

levandehistoria.se/for-skola/kompetensutveckling-for-dig-som-arbetar-med-utbildning/att-forebygga-och-motverka-rasism-mot-samer-i-skolan/stark-era-kunskaper-rasism-mot-samer/om-samer-och-samiskt-liv-i-sverige

Svenska ILO-kommittén | ILOs konvention om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder

svenskailo-kommitten.se/app/uploads/2017/06/ILOs-konvention-nr-169-om-ursprungsfolk-och-stamfolk-i-sj%C3%A4lvstyrande-l%C3%A4nder.pdf



Avslutande reflektion

Historiskt förtryck

Samerna är en viktig del av Sveriges historia och kultur, men samernas rättigheter har länge åsidosatts. Under 1800-talet gjordes vissa framsteg i erkännandet av samernas kultur och rättigheter, men på 1900-talet skedde en tydlig tillbakagång, med bland annat ökad assimilering och förlust av traditionella marker. Det är först på senare tid som det samiska folket återigen har börjat få erkännande som ett urfolk med särskilda rättigheter till sin kultur, sitt språk och sina marker. Samtidigt fortsätter samer att möta diskriminering, hot och fördomar.

En fråga för hela samhället

Den samiska historien och kulturen påminner oss om vikten av att respektera och skydda urfolks rättigheter. Samtidigt visar dagens utmaningar – från hatbrott till hot mot renskötsel och språk – att mycket arbete återstår. Frågan om hur samernas rättigheter kan stärkas ytterligare berör hela samhället och handlar om allt från etik och juridik till praktiska åtgärder i vardagen.



Lektionsupplägg

Tidsåtgång: 60 min



MÅL

- Eleverna ska lära sig om samernas historia, kultur och rättigheter.
- Eleverna ska förstå vad det innebär att vara ett urfolk i Sverige och vilka särskilda rättigheter samer har.



MATERIAL

- Projektor/whiteboard
- Karta över Sápmi: samer.se/karta
- FN:s deklARATION om urfolks rättigheter: sametinget.se/urfolksdeklarationen



Introduktion (10 min)

Fråga eleverna vad de vet om samer. Skriv upp deras svar och rätta eventuella missförstånd.



Visuell presentation av Sápmi (10 min)

1. Visa en karta för att illustrera Sápmi och de olika länder som ingår.
2. Be eleverna reflektera över hur det är att vara en folkgrupp som sträcker sig över nationsgränser.
3. Samerna är ett urfolk och har bott i Sápmi i tusentals år. Be eleverna reflektera över varför det är viktigt att skydda samernas rättigheter.

Fakta om samer (15 min)



1. Visa denna korta introduktionsvideo om Sápmi: youtube.com/watch?v=4tQyA9a6K1g

2. Dela ut utdrag från lärmaterialet ”Fakta om samer”.



3. Låt eleverna ställa frågor och diskutera punkterna.

Samer och rättigheter (15 min)



1. Gå igenom FN:s deklaration om urfolks rättigheter med stöd av lärmaterialet eller FN:s hemsida. Diskutera tillsammans varför dessa rättigheter är viktiga och hur de skyddar urfolk som samer.
2. Renskötsel är en viktig del av samisk kultur men hotas av saker som gruvor och skogsbruk. Be eleverna reflektera över hur skulle de skulle känna om någon tog mark som deras familj hade haft i generationer.
3. Samer utsätts ofta för diskriminering. Fråga eleverna varför de tror att människor beter sig så. Vad kan vi göra för att motverka fördomar mot samer?

Avslutande reflektion (10 min)

Eleverna diskuterar i grupper eller par:

- Varför är det viktigt att känna till samernas historia och rättigheter?
- Hur skulle det kännas att tillhöra en folkgrupp vars rättigheter inte alltid respekteras?



Lektion 2

Nuoras Nurrii: Besök av en vägvisare

FN:s deklaration om urfolks rättigheter bekräftar urfolks lika värde och rättigheter, till exempel till sin kultur, sitt levnadssätt och sina marker med tillhörande naturresurser. Lektionen börjar med en kort repetition av innehållet från lektion 1.

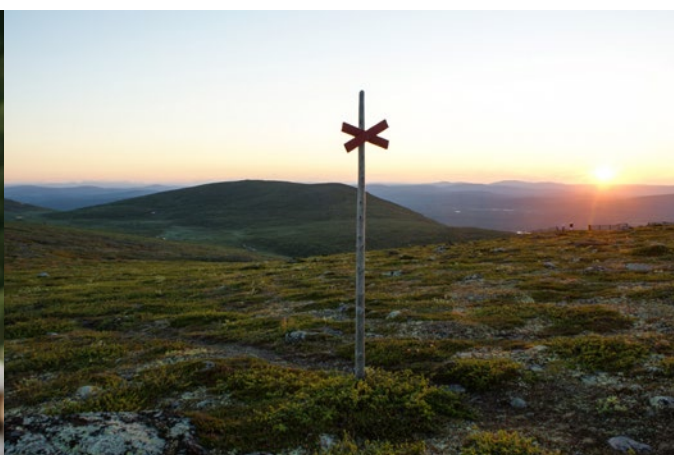
Materialet är indelat i två delar:

- Underlag för dig som lärare
- Lektionsplanering

Lärarmaterial

Nuoras Nurrii är ett metodmaterial skapat av Sáminuorra, den samiska riksungdomsorganisationen i den svenska delen av Sápmi. Syftet är att sprida kunskap om samer genom besök på högstadieskolor, med det långsiktiga målet att öka förståelsen för samer i hela Sverige och därigenom motverka rasism.

En viktig del av projektet är "vägvisare", där unga samer besöker elever i årskurs 7–9. De berättar om samisk historia, språk, kultur och hur rasism kan påverka samer. De delar också med sig av sina egna erfarenheter som unga samer idag.



Lektionsupplägg

Tidsåtgång: 90 minuter

Vi rekommenderar 2 x 45 minuter med paus i mitten.

Prata ihop dig med vägvisaren om när pausen lämpligast läggs.



MÅL

- Eleverna ska genom vägvisarens besök lära sig om samisk historia, språk, kultur och hur rasism kan påverka samer.



MATERIAL

- Projektor/whiteboard



Förberedelse inför besöket (10 min)

1. Fråga eleverna vad de kommer ihåg om samer från lektion 1.
2. Repetera fakta om samer från lektion 1 med eleverna.



Besöket – vägvisaren berättar (60 min)

Vägvisaren berättar om samisk historia, språk, kultur och hur rasism kan påverka samer. Hen delar också med sig av sina egna erfarenheter som ung same idag.



Diskussion efter besöket (10 min)

Diskutera följande punkter i grupp:

- Vad lärde ni er om samisk historia, språk och kultur som ni inte visste innan?
- Var det något som överraskade er eller fick er att tänka annorlunda?



Skriftlig reflektion (10 min)

Be eleverna skriva en text där de sammanfattar vad de har lärt sig om samer och samisk kultur under de två lektionerna. Ge instruktionen att inkludera minst tre saker som var nya eller viktiga för just dig.

Lektion 3

Fördjupning – tre möjliga spår

Syftet med den tredje lektionen är att fördjupa elevernas kunskaper inom ett område som är relevant för just din klass. Det finns tre fördjupningsspår att välja mellan, och du som lärare anpassar valet utifrån klassens kunskaper, intressen och förutsättningar.

Varje spår är uppdelat i två delar:

- Underlag för dig som lärare
- Lektionsplanering

De tre spåren är:

- Samiska språk, cirka 1 timme
- Samiska traditioner, cirka 1 timme
- Samer och diskriminering, cirka 2 timmar

Spår 1: Samiska språk

Lärarmaterial

Du kanske redan har god kunskap om samiska språk, men läs gärna igenom denna del för att friska upp minnet. Använd sedan materialet som grund i undervisningen.

”Språk är inte bara ord, utan består bland annat av tankar och känslor. Det är en slags inre karta – det samiska hjärtespråket.”

Kunskapsnätverket för Samisk hälsa

Samiska språk och deras utbredning

Samiska talas i Sverige, Norge, Finland och Ryssland. Sedan år 2000 är samiska ett nationellt minoritetsspråk i Sverige. Begreppet ”samiska” är ett samlingsnamn för flera olika språk som delas in i tre huvudområden: östsamiska, centralsamiska och sydsamiska. Dessa områden rymmer tillsammans minst nio olika språk.

De samiska språkens geografiska områden

- Östsamiska talas på Kolahalvön i Ryssland och östra Finland (skolt- och enaresamiska).
- Centralsamiska talas i Sverige, Norge och Finland (nordsamiska och lulesamiska).
- Sydsamiska talas i Sverige och Norge.
- Umesamiska talas i områden kring Umeälvens dalgång i Sverige och Norge.
- Pitesamiska talas i områden kring Piteälven i Sverige och Norge.

Antal talare av samiska språk

Det finns ingen exakt statistik, men uppskattningar visar:

- Nordsamiska: 17 000 talare (6 000 i Sverige)
- Lulesamiska: 800 talare (Sverige och Norge)
- Sydsamiska: 700 talare (Sverige och Norge)
- Skoltsamiska: 500 talare (de flesta i Finland)
- Enaresamiska: 500 talare (alla i Finland)
- Umesamiska: Färre än 50 talare.
- Pitesamiska: Fåtal talare, uppskattningsvis ett tiotal.
- Kildinsamiska: 700 talare (Kolahalvön, Ryssland).

Hotad status för samiska språk

Alla samiska språk är klassade som hotade av UNESCO. Tidigare politik mot samer, som förbjöd användning av samiska, gjorde att många förlorade sitt språk. Många föräldrar valde även att inte föra språket vidare till sina barn, på grund av egna negativa erfarenheter.

Revitalisering och språkarbete

Idag pågår arbete för att revitalisera samiska. Barn har rätt att få undervisning i samiska i skolan, även om de inte talar språket hemma. Det finns också universitetsutbildningar i samiska, där Umeå universitet har ett särskilt ansvar.

Globala hot mot språk

Enligt UNESCO är över hälften av världens 7 000 språk hotade, och 230 språk har försvunnit sedan 1950. Ett exempel är akkalamiska, som tidigare talades på Kolahalvön men nu är utdött.

Organisationer som främjar samiska språk

Sametinget ansvarar för det samiska språkarbetet, och flera civilsamhällsorganisationer arbetar aktivt för att bevara och stärka språket.



LÄS MER

Forum för levande historia | Om samer och samiskt liv i Sverige

levandehistoria.se/for-skola/kompetensutveckling-for-dig-som-arbetar-med-utbildning/att-forebygga-och-motverka-rasism-mot-samer-i-skolan/stark-era-kunskaper-rasism-mot-samer/om-samer-och-samiskt-liv-i-sverige

Institutet för språk och folkminnen | Nationella minoritetsspråk

isof.se/nationella-minoritetssprak

Samer.se | Språk

samer.se/sprak

Samer.se | Samiska språk är hotade

samer.se/3593

Sametinget | Digital ordlista

ordbok.sametinget.se

Giron Sámi Teáhter | Samisk teater med bas i Kiruna som turnerar i Norden

samiteahter.org

Stiftelsen Gaaltije | Sydsamiskt kulturcentrum och museum i Östersund

gaaltije.se



Spår 1: Samiska språk

Lektionsupplägg



MÅL

- Att ge eleverna kunskap om samiska språk, deras utbredning, hotade status och revitalisering samt att skapa förståelse för språkets kulturella och historiska betydelse.



MATERIAL

- Projektor/whiteboard
- Filmen ”Jakten på språket” på UR. Få tillgång till filmen genom UR Access eller gå via din skolas mediecentral.

Länk till filmen på UR Access:

urplay.se/serie/155348-jakten-pa-sprakket



Språkets betydelse (10 min)

1. Fråga eleverna hur de tror att språk påverkar en persons identitet.
2. Skriv elevernas svar på tavlan.
3. Förklara att samiska inte är ett enda språk utan flera olika, som sträcker sig över nationsgränser och har unika utmaningar.



Film: Jakten på språket (15 min)

Visa filmen ”Jakten på språket” – om de svenska nationella minoritetsspråkens historia.

urplay.se/serie/155348-jakten-pa-sprakket



Hotade och utdöda språk (15 min)

1. Förklara att det finns minst nio samiska språk, och alla är hotade enligt UNESCO.
2. Nämn antalet talare för de största språken; nordsamiska, lulesamiska och sydsamiska samt ge exempel på mindre språk typ akkalamiska som nu är utdött.
3. Diskutera orsaker till språkens hotade status:
 - a) Tidigare politik som förbjöd samiska i skolor och kyrkor.
 - b) Många föräldrar som inte förde språket vidare på grund av skam och diskriminering.
4. Be eleverna reflektera över varför språk är viktigt för att bevara en kultur.



Gruppdiskussion (10 min)

1. Diskussionsfrågor i grupper:
 - a) Hur tror ni att det är att tillhöra en minoritet i Sverige?
 - b) Hur tror ni att det är att inte alltid förstå majoritetsspråket?



Spår 2: Samiska traditioner

Lärarmaterial

Du kanske redan har god kunskap om samiska traditioner, men läs gärna igenom det för att friska upp minnet. Använd sedan materialet som grund i undervisningen.

Samer har historiskt livnärt sig på rensköttsel, jakt, fiske, gårdsbruk och duodji – samisk slöjd och konsthantverk. För att överleva i det arktiska klimatet kombinerades ofta flera näringar med handel och försäljning. Kust- och sjösamer har i vissa områden även varit skickliga båtbyggare eller fårbönder.

Renskötseln: En samisk tradition

- Det finns cirka 4 600 renägare, varav 40 procent är kvinnor. Renskötseln är oftast familjebaserad, där en person har det dagliga ansvaret, men ofta är hela familjen involverad vid arbetsintensiva perioder.
- Renbeståndet varierar mellan 225 000 och 280 000 djur.
- Renskötseln är ett kulturarv som skyddas av svensk lag och internationell rätt. Den bygger på ”urminnes hävd” och är central för samisk identitet.
- Renskötselrätten är kopplad till medlemskap i en sameby (fjäll-, skogs- eller koncessions-sameby). En sameby är en samisk enhet för renskötsel där flera familjer samarbetar om ett gemensamt betesområde. En koncessionssameby är en sameby där samerna fått rätt att bedriva renskötsel på ett område genom statlig tilldelning eller koncession.

Utmaningar för traditionella näringar

Rennäring, jakt och fiske hotas av skogsbruk, infrastruktur, gruvdrift, vindkraft, turism och klimatförändringar. Industriskogar minskar biologisk mångfald och ger inte förutsättningar för lavar, renens huvudsakliga föda, att växa. Därmed kan mark som används för skogsindustri inte fungera som renbete. Sveriges naturskogar har sedan 1955 minskat med över 70 procent och ersatts av industriskog, vilket försvårar för samiska näringar.

Utmaningar inom renskötseln

- Klimatförändringar orsakar bland annat isbildning på marken på vintern, när temperaturen växlar från plusgrader till minusgrader. Det hindrar renar från att beta, och leder till stress och sjukdomar bland djuren.
- Renarnas flyttleder avbryts av vägar och annan infrastruktur, vilket gör att renar ibland måste fraktas med lastbil.
- Rovdjur och störningar från människor splittrar renhjordar, vilket försvårar renskötarnas arbete och stör renen.
- Mellan 2018 och 2023 blev över 10 000 renar påkörda på svenska vägar.

Jakt och fiske

Jakt och fiske är traditionella samiska näringar som kompletterar renskötseln. Dessa aktiviteter påverkas också av klimatförändringar och mänsklig exploatering av naturen. Klimatförändringar påverkar biologisk mångfald och temperatur i sjöar. Exploatering av naturresurser, som vattenkraft, påverkar fiskens möjligheter att vandra för exempelvis föröka sig. Skogsbruk påverkar möjligheter till jakt.

Duodji: Samisk slöjd och hantverk

Duodji omfattar både bruksföremål och konst. Material som rötter, björknäver, skinn och renhorn används för att skapa redskap, kläder och konstföremål.



Samisk turism: Möjligheter och utmaningar

Den samiska turismen har vuxit sedan 1990-talet och inkluderar allt från upplevelser på ishotellet i Jukkasjärvi till samiska maträtter som suovas, som är rökt kött, oftast från ren. Turismen erbjuder en möjlighet att sprida kunskap om samisk kultur, men kan även innebära risker som att renar störs, exempelvis under våren när renarna får kalvar och behöver betesro.

- Fjällturism och ekoturism har blivit allt mer populära.
- Samisk kultur och ett hållbart sätt att leva är av stort internationellt intresse.



LÄS MER

Samer.se | Näringar, Turism och Duodji

samer.se/naringar samer.se/turism samer.se/duodji

Sametinget | Rennäringen i Sverige

sametinget.se/rennaringen-sverige

Sametinget | Renslakt

sametinget.se/statistik/renslakt

SVT Nyheter | Fler än 10 000 renar påkörda: "Det är en massaker"

svt.se/nyheter/sapmi/flu-an-10-000-renar-pakorda-det-ar-en-massaker-y9wba3

Statens veterinärmedicinska anstalt | Renar är känsliga för förändringar

sva.se/amnesomraden/klimatforandring/en-omvarld-i-forandring/djur-och-djurhallning/renar-ar-kansliga-for-forandringar/

Sameskolstyrelsen | Filmer framtagna för skolan med exempel på duodji

youtube.com/channel/UCcImG_0ByJSbqR1sRUU0X5A



Spår 2: Samiska traditioner Lektionsupplägg



MÅL

- Att ge eleverna en förståelse för samiska traditioner och de utmaningar samer står inför i dagens samhälle.



MATERIAL

- Projektor eller whiteboard
- Ritpapper och färgpennor



Introduktion till samiska traditioner (10 min)

1. Fråga eleverna vad de vet om samiska traditioner och näringar.
2. Skriv elevernas tankar på tavlan.
3. Förklara att samiska traditioner är nära kopplade till naturen och att de fortfarande utövas, men står inför stora utmaningar.

Renskötsel, jakt, och fiske (15 min)

1. Förklara hur samiska näringar som renskötsel, jakt, fiske och duodji är anpassade för att fungera i ett arktiskt klimat.
2. Be eleverna reflektera över hur de tror att klimatförändringar och exploatering av naturresurser påverkar dessa näringar.
3. Beskriv renskötselns betydelse för samisk kultur och dess koppling till urfolks rättigheter.
4. Förklara utmaningar som klimatförändringar, rovdjur och infrastruktur.

Duodji – både verktyg och konsthantverk (10 min)

1. Visa exempel på samisk slöjd och förklara hur material som renhorn, björknäver och skinn används.

Exempel på duodji från samer.se

samer.se/duodji

Designa föremål inspirerat av duodji (15 min)

Be eleverna designa ett duodji-inspirerat föremål på papper, där form och funktion reflekterar samisk kultur.



Spår 3: Samer och diskriminering Lärounderlag

Du kanske redan har kunskap om diskriminering och rasism mot samer, men läs gärna igenom materialet för att friska upp minnet.

Nästan hälften av unga samer i Sverige har upplevt trakasserier eller dålig behandling, och de med starkare etnisk identitet är särskilt utsatta. Många känner ett behov av att ständigt försvara och förklara sin samiska identitet.

Diskrimineringens historiska och nutida effekter

Samer har i många århundraden blivit utsatta för diskriminering, både från myndigheter och på individuell nivå i Sverige. Idag fortsätter de att möta fördomar, kränkningar, hot och våld.

Vardagsdiskrimineringens konsekvenser

Skämtsamma kommentarer, stereotypa bilder och jargong förstärker negativa föreställningar om ”den andre”. Detta bidrar till att normalisera diskriminering, som kan eskalera från ord till våld. För att motverka diskriminering krävs en medvetenhet om hur normer, rutiner och historia påverkar dagens samhälle. Det är särskilt viktigt att lyfta fram allas lika värde och bekämpa negativa mönster.



LÄS MER

Forum för levande historia | Att förebygga och motverka rasism mot samer i skolan
levandehistoria.se/for-skola/kompetensutveckling-for-dig-som-arbetar-med-utbildning/att-forebygga-och-motverka-rasism-mot-samer-i-skolan

Regeringskansliet, Kulturdepartementet | SOU 2005:41: Bortom vi och dom
regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2005/06/sou-200541/

Madsen, Bent | Socialpedagogik: Integration och inklusion i det moderna samhället
ISBN 9789144004815

Sameblod | Film från 2016 i regi av Amanda Kernell. Finns med lärohandledning.
filminstitutet.se/sv/fa-kunskap-om-film/filmpedagogik/filmhandledningar/sameblod2/



Spår 3: Samer och diskriminering Lektionsupplägg



MÅL

- Att ge eleverna en förståelse för den diskriminering samer har mött, och möter, både historiskt och i dagens samhälle.



MATERIAL

- Projektor/whiteboard
- Fyra stycken kortfilmer från Forum för levande historia:

Länk till kortfilmerna:

levandehistoria.se/for-skola/kompetensutveckling-for-dig-som-arbetar-med-utbildning/att-forebygga-och-motverka-rasism-mot-samer-i-skolan/diskussionsfilmer-rasism-mot-samer



Introduktion inför filmvisning (10 min)

Utgå från lärrarmaterialet och förklara varför det är viktigt att förstå diskriminering och rasism mot samer i både historiskt och nutid.



Första filmen – "Modersmålsundervisning" (10 min)

Spela upp den första filmen. Låt därefter eleverna diskutera med bordsgrannen eller i mindre grupper: Vad var budskapet med filmen? Hur relaterar detta till vad vi tidigare diskuterade om diskriminering?



Andra filmen – "Konflikt i matsalen" (10 min)

Spela upp den andra filmen. Låt därefter eleverna diskutera med bordsgrannen eller i mindre grupper: Vad var budskapet med filmen? Hur relaterar detta till vad vi tidigare diskuterade om diskriminering?



Tredje filmen – "Kränkande ord i historiska källor" (10 min)

Spela upp den tredje filmen. Diskutera därefter i helklass: Hur tror ni att vardagsdiskriminering kan påverka en person? Ser ni exempel på detta i samhället idag?



Fjärde filmen – "Representera en grupp" (10 min)

Spela upp den fjärde filmen. Reflektera tillsammans över följande frågor:

- Har ni någon gång ställt en fråga eller gjort en kommentar som var välmenande men som kanske blev fel?
- Hur kan vi känna igen situationer där det vi säger kan såra, även om det inte är avsikten?



Reflektion och diskussion (10 min)

Diskutera i helklass: Vad har vi lärt oss om diskriminering mot samer?



Låt eleverna skriva ner några meningar om vad de reagerade starkast på i filmerna.



Käll- förteckning

Amnesty Sápmi. (u.å.). Girjas.

Hämtad från amnestysapmi.se

Brottsförebyggande rådet. (2024). Hatbrott mot samer.

Hämtad från bra.se

Forum för levande historia. (u.å.). Om samer och samiskt liv i Sverige.

Hämtad från levandehistoria.se

Institutet för språk och folkminnen (ISOF). (u.å.). Samiskt material.

Hämtad från isof.se

ILO-kommittén. (u.å.). ILO:s konvention (nr 169) om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder.

Hämtad från svenskailo-kommitten.se

Naturskyddsföreningen. (u.å.). Urfolkens dag – Därför är urfolk viktiga för miljön.

Hämtad från naturskyddsforeningen.se

Sametinget. (u.å.). Rennäringen i Sverige.

Hämtad från sametinget.se

Samer.se. (u.å.). Näringar/Turism/Duodji/Språk

Hämtade från samer.se

United Nations. (u.å.). Indigenous Peoples: Fight Racism.

Hämtad från un.org

Umeå universitet. (u.å.). Samiska språk och utbildning.

Hämtad från umu.se

UR Play. (u.å.). Jakten på språket.

Hämtad från urplay.se



mucf
Myndigheten för ungdoms-
och civillsamhällesfrågor

mucf.se